

Истината за каракачанското куче

Зооинж. Венелин Динчев
бакалавър по животновъдство

"Ми кучета? - Стигат нашите. Само каракачан стига. Другите няма и да посмеят. Тяхна работа ли е вълк да гонят!..."
"Вълчето" - Г. Райчев (1882-1947)

"- Анадолеца или Пашата, както му казваха още, беше най-хубавото куче на Петра. То беше голямо, черно, с дълга космата опашка и увиснали уши, каквито са ушите и козината на каракачанското куче." "Борба до смърт" - Й. Йовков (1880-1937)

Така са описвали каракачанското куче двама от най-добрите майстори на перото. И думите им по неоспорим начин доказват, че ако сред пастирите е било известно нечие име, това е името каракачанско куче. Това прекрасно животно се отнася към голямата група на догообразните. Съществуват няколко теории за произхода им. Най-разпространената изразява становището, че догообразните водят произхода си от Индия, по-точно от Тибетското плато, и техни предшественици са черният тибетски вълк (*Canis lupus chango*) и тибетският дог. Според друга теория е родина на догообразните е Европа, а техни родоначалници са едрите европейски вълци. Според трети пък предците на догообразните се появяват първоначално в Средна Азия и от там попадат в Тибет, Източна Индия, Месопотамия и Древна Гърция.

Най-старото изображение на едро, масивно куче с увиснали уши и височина при холката около 80 см е открито на шумерски релеф, датиращ от около 2200 г. пр.н.е. А най-старото съобщение за тибетския дог е от 1121 г. пр.н.е. Според китайски летописци през същата година народите от страната, разположена на запад от Китай, която се наричала Лиу, изпратили на Ву-Ванг като подарък едно куче от тибетска порода. То е известно в китайската история като Нгао. Според тях това куче е било високо 4 стъпки (120 см) и било дресирано за лов на хора с различен цвят на кожата.

От друга страна, още в 3000 г. пр.н.е. силно се развива държавата Елам, основана от племената на еламитите. Непрекъснатите контакти на номадските племена от Средна Азия с Елам затрудняват още повече търсенето на предците на догообразните. Объркването е още по-голямо, ако се съпоставят и данните за развитието на по-едър тип кучета в Европа.

По нашите земи например още в VI-V хил. пр.н.е. е съществувал тип куче с височина при холката около 60 см. Всичко това ни кара да предполагаме, че появата и развитието на по-едър тип кучета, дали началото на догообразните, е станало на различни места по света едновременно с нуждата на първобитното животновъдство от кучета пазачи. Впоследствие различното ниво на развитие на отделните народи е сложило отпечатък върху темпа на формиране на догообразния тип. Така например в VII в. пр.н.е., когато асировавилонското царство разполага с кучета, много близки по тип до някои съвременни представители на догообразните, на Балканския полуостров (Беотия) се отглеждат едри вълкоподобни кучета молосов тип. Доказателство за паралелизма в селекцията на този тип кучета е многообразието от форми, отглеждани в Древен Египет, някои от които близки

до молосовите кучета. Според Montet (1946) в Египет от времето на Рамзес пастирските и стражеви кучета са предимно хръткоподобни с големи висящи уши или заострени и прави уши.

В подкрепа на тезата за паралелизъм във формирането на догообразните кучета са изследванията на Nehring и Hilzheimer върху булдогоподобните кучета на инките. Според Nehring инкабулдогът е автохтонна порода и се различава от европейските булдози. Hilzheimer сочи като диференциращ белег устройството на мозъчния череп. При европейските булдози в резултат на скъсяването на лицевите кости се променя цялата форма на мозъчния череп, който се закръгля и заглажда. Докато при инкабулдога, въпреки скъсяването на лицевите кости, мозъчният череп запазва относително добре изразена крушовидна форма.

Най-известни в древната литература са индийските и тибетските кучета. За тях споменават в трудовете си редица от най-известните учени на древния свят - Ксенофонт, Херодот, Диодор, Страбон, Плиний и Курций. Така например Диодор пише, че Александър Велики при похода си в Индия получил от цар Сопейта като подарък 150 изключително големи и силни кучета, а Херодот в своята „История“ пише: "...Армията на Ксеркс заедно с обоза и други животни и индийските кучета беше толкова голяма, че никой не можеше да каже колко.", и още: "...Сатрапът от Вавилон държеше голям брой индийски кучета, наречени така, защото идваха от Хималаите." Страбон в труда си "География" пише: "...Имаше диви хора, които живееха в селата, имаха големи кучета и нападаха богатите пътници." Гратий Фалиск описва тези кучета като "...род с извънредна злоба".

Още в зората на новата ера са документирани различни предпочитания към кучетата пазачи. Марк Теренций Варон (I в. пр.н.е.) в своето съчинение „За селското стопанство“ пише: "...На вид кучетата трябва да са красиви, големи, с черни или сивкави очи, еднакви ноздри, тъмни или ярко рижи устни, горните не много къси, а долните да не висят, с къса долна челюст, откъдето отляво и отдясно се показват двойка зъби. Главата им трябва да е голяма, ушите големи и висящи, шията дебела. Цвят - най-добре бял, по-лесно се различава в сумрака. Общият вид е като на лъв." Такива "лъвски" кучета описва по Мегастен и англичанинът Hamilton Smith (1840), наричайки ги Leonicii leontomigeis от областта Аркадия. Подобно описание прави и Колумела (I в. н.е.), който дава предпочитание на черния цвят. За древните догове той пише: "...Твърде широки на тяло. Оценява се повече като четвъртито, отколкото като дълго или късо, с глава толкова голяма, че изглежда най-голямата част от тялото, с клепнали и увиснали уши, с черни и блестящи очи, светещи с остра светлина, с широка и космата гръд, с широки рамене, с дебели и рошави бедра, с твърде широки нокти и стави на лапите."

Приема се, че най-близо до първичната форма на индийските кучета е тибетският дог. Няколко хилядолетия тези кучета почти не са се променили. Затова те са удобен обект за сравнение. Много близо до този тип са догообразните кучета на Балканския полуостров. Наред със свои по-близки и далечни роднини като шарпланинеца, карпатското куче, големия пиринеец, кавказката и средноазиатската овчарки, каракачанското куче е повлияно в значителна степен от тибетския дог и неговите производни. Още около X в. пр.н.е. потомците на тибетския дог са донесени на Балканите от финикийците. След това периодично с военните походи или с търговските кервани, догообразни от примитивни и култивирани типове са се озовавали по нашите земи, където заедно с местните едри кучета пазачи са участвали във формирането типа на каракачанското куче. През 519-512 г. пр.н.е. Дарий завоюва Тракия и Македония, по-късно приемникът му Ксеркс (486-465 г. пр.н.е.) прави опит да покори всички гръцки племена. Александър Велики предприема

поход в Персия и Индия (336-330 г. пр.н.е.), при който се сдобива със споменатите вече огромни индийски кучета. Индийските и тибетски догове били кръстосвани с големите балкански кучета и така се оформил молосът. За него Аристотел пише: "...На земята на Молос има кучета, които по големина и сила стоят пред всички кучета на земята и служат за защита от зверове." Явно сред молосите са се оформили различни подтипове. Някои са били по-близо до догообразните, други - до едрите вълкоподобни кучета от Балканския полуостров. Според Локар (1949) молосите са високи кучета с прави уши, оцветени черно и бяло. Молосово куче с прави уши изобразява и една статуя от Ватиканския музей. Това, изглежда, е причината някои представители на каракачанското куче да имат високо поставени, дори леко повдигнати в основата си уши. Този факт е много важен, като се има предвид, че типичните догове имат увиснали уши. Подобни отклонения са наблюдавани и при тибетския дог от Свен Хедин и Сидней Гордон и се обясняват от възможното кръстосване с интродуцирани в Тибет немски овчарки или китайски чау-чау. Подобно догообразно куче е описано от "Wolf: (1937) като Египетски дог от епохата на XII династия (около 1900 г. пр.н.е.) и представлява високо куче с тъпа муцуна, прави уши, гръдният кош е дълбок, а крайниците са сухи.

ОФОРМЯНЕ ТИПА НА КАРАКАЧАНСКОТО КУЧЕ

Известно е, че траките са имали култ към кучето и коня, а според едно съобщение на Охридския епископ Теофилакт прабългарите почитали кучетата и им принасяли жертви. Подобно отношение към кучето са имали много други народи, занимаващи се със скотовъдство и особено номадите пастири. В свещената книга на персите „Зенд-Авеста“ например има цяла глава, посветена на кучето. Там като най-сериозни престъпления са описани нараняването и лошите грижи за пастирското куче и наказанията, които се предвиждат, са жестоки. Подобно отношение към пастирското куче е позволило още в зората на животновъдството да се формират различни типове кучета пазачи, плод на висока за времето си селекционна работа. Това е оказало влияние върху предците на каракачанското куче с местен и чужд произход, като е спомогнало за образуването на конвергентни форми. Появяването на някои от тези форми по нашите земи свързваме с движението на други домашни животни, основно на овце и говеда. Според проф. Хлебаров (1930) брахицерното говедо е дошло на Балканите от Туркестан, Кавказките планини и Сирия, и твърде вероятно е с него да са се придвижили и дого-образни кучета, с които са известни Туркестан и Кавказ.

Особен интерес представлява развитието на овцевъдството, неразривно свързано с използването на кучета пазачи. Ето защо ние разглеждаме придвижването на овцевъдни племена и появата на една или друга порода овце като сигурен белег за движението на съпътстващите ги кучета. Показателен в това отношение е вносът в Епир, Италия, Кавказ и Армения на тънкорунни овце от Милет. Добър повод за обмен на разплоден материал е бил панаирът в Солун през XII век, описан в съчинението „Тимарион“ така: "...На него се стичаха хора не само местни и едноплеменни, но хора всякакви, отвсякъде: гърци отвсякъде, различни лидийски племена, които живеят в съседство от придунавските земи до Скития, хора от Испания, италианци, ибери, лузитанци, келти от другата страна на Алпите..." И по-нататък: "...Още като седях на върха на хълма, аз се учудвах на многото видове и голям брой животни. Смесеният им рев стигаше до ушите ми: коне цвилеха, волове мучаха, овце блееха, свине грухтяха, кучета лаеха. Кучетата следваха господарите си, за да ги бранят било от вълци, било от крадци."

Периодично по нашите земи са идвали и куманите, както разбираме от наредбата на Алекси Комнин за светогорската лавра „Св. Атанасий“ (1094) в Атон, в която пише, че

куманите използват манастирските пасища и са направили кошари там, а не плащат десетък. Друга възможност за "преливане" на кръв от азиатските догообразни е преселването на много турски пастири от Лидия след превземането на Цариград (1453) от турците. Това са така наречените юруци. Първите преселвания на юруците са станали през времето на султан Баязид (1389-1402) в Пловдивска област. Те са странстващи овчари, които лете са пасяли овцете си в планините, а през зимата слизали в низините. Според проучванията на проф. Ж. Ганчев (1922) някакъв юрук от Солунско оставил в Рилския манастир всичките си 2000 овце заедно с овчарите и кучетата.

ЗА ИМЕТО НА КАРАКАЧАНСКОТО КУЧЕ

Името и окончателното оформяне на своя тип каракачанското куче дължи на каракачаните. Според повечето учени каракачаните са елинизирани потомци на траките. Техен дом е станала Пинд планина, която се намира в историческата област Епир, чието име свързваме с огромните догове. За тях Плиний Стари пише, че били най-силните кучета, много по-едри от мосолите и използвани за бой с лъвовете и слоновете.

Има различни предположения относно произхода на името им. Според някои то произлиза от Kirkasak - "беглец по полето", според други от Karakasak - "черен беглец", заради номадския им начин на живот. Много интересна възможност за интерпретации дава анализът на езика на древните българи, направен от ст.н.с. д-р П. Добрев. Той посочва, че в земите на кавказките българи се среща думата "каракачан" и тя означава "подопечен, човек, който живее под чуждо попечителство". В тази връзка трябва да подчертаем, че преди да бъдат елинизирани, каракачаните са романизирани, т.е. след завладяването на Тракия от Римската империя около 45 гн.е. тракийското население било подложено на етническа асимилация и в резултат на това романизираните траки били наричани от славяните "власи", от старонемската дума "Walh", с която били наричани римляните и която била взимствана от славяните и превърната във "влах". Според проф. П. Мутафчиев и К. Иречек тези романизирани потомци на траките, част от които по-късно се вляла в елинския етнически елемент, се превръщат в номадски пастири, наречени от славяните "власи" и "куцовласи" в зависимост от това в коя етническа общност са приобщени - съответно романска и елинска. И до сега тези странстващи животновъди са наричани у нас с две имена - "каракачани" и "власи". Подобно е състоянието и с една друга дума - "куче". Макар да наричаме езика си славянски, много от думите, които употребяваме, са с древнобългарски произход. Така например в Памир, прародината на древните българи, и досега в таджикския език се използва думата "кучук". В езика катаркали в Хиндукуш мъжките кучета се наричат "кучур", а женските "кичир". В езика кати също в Хиндукуш кучетата се наричат "кудже", а в древнобългарския ареал в Кавказ кучетата се наричат "куч" и "гужа" (ст.н.с. д-р П. Добрев). И така, сега ние използваме древнобългарската дума "куче" и славянската "пес". Безспорно е предимството обаче на древнобългарските думи "куче", "кучка", "кутре" в сравнение със славянските "пес" и "щене".

От всичко казано до тук става ясно, че ако искаме да запазим спомена за нашите предци, трябва да уважим волята им и да наричаме това така, както са го наричали векове наред - каракачанско куче. И накрая, ще бъде глупаво най-старата порода овце, развъждана от каракачаните, да се нарича "каракачански кон", а най-старият тип пастирско куче, създаден от тях, да носи друго име.

Тук вече отговорността трябва да бъде поета от БРФК, чиято комисия по стандартите разполага с достатъчно материал за сравнение и е крайно време да бъде приет стандарт на каракачанското куче.